

การเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ผศ.เกรียงศักดิ์ พลอยแสง
อาจารย์ คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ความนำ

จุดเริ่มต้นของการศึกษาเรื่อง การเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Student-Centered Learning) มีที่มาจากกระบวนการปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอนของสถาบันอุดมศึกษาไทย ในปัจจุบัน ที่ต้องดำเนินการให้เป็นไปตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา : สกอ (Office of the Higher Education Commission : OHEC) ซึ่งกำหนดให้สถาบันอุดมศึกษาต้องพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน ๕ ด้าน ได้แก่

- ๑) คุณธรรม จริยธรรม
- ๒) ความรู้
- ๓) ทักษะทางปัญญา
- ๔) ทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ
- ๕) ทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

กระบวนการเรียนรู้นี้มีผลให้ครูอาจารย์ต้องจัดการเรียนการสอนในแต่ละรายวิชาให้สอดคล้องตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิทั้ง ๕ ด้าน โดยเริ่มจากการจัดทำรายละเอียดรายวิชา หรือ มคอ. ๓ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถบูรณาการความรู้ได้อย่างเหมาะสม

ดังนั้น ครูอาจารย์จึงควรแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนโดยมุ่งเน้นไปที่บทบาทของผู้เรียนเป็นสำคัญ และพยายามปรับลดบทบาทของการเป็นผู้บรรยายหน้าชั้นเรียน มาเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นหลัก ทั้งนี้ เพื่อพัฒนาศักยภาพการสอนและเพิ่มความสามารภในการคิดวิเคราะห์เนื้อหาวิชาอย่างเป็นระบบ มีการใช้กิจกรรมการเรียนการสอนที่มุ่งให้ผู้เรียนสามารถแยกแยะข้อเท็จจริงจากการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ร่วมกันเสนอข้อคิดเห็น จนนำไปสู่การกำหนดประเด็นการเรียนรู้ร่วมกัน และสามารถแก้ปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์ ถึงแม้ว่า การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญจะไม่ใช่อะไรใหม่ แต่ก็ได้สร้างบรรทัดฐานของการเรียนรู้ที่ครูอาจารย์จะต้องเอาใจใส่และตระหนักรู้อยู่ตลอดเวลา

ความหมาย

กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เริ่มต้นตัวอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจนเมื่อมีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๓) พ.ศ.๒๕๕๓ หมวด ๔ เกี่ยวกับแนวทางการจัดการศึกษา มาตรา ๒๒ ระบุว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคน

มีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ ฉะนั้น ก่อนที่จะกล่าวถึงรายละเอียดในส่วนอื่น ๆ ผู้ศึกษาควรทำความเข้าใจกับคำสำคัญตามลำดับ ดังนี้

๑. คำว่า “ผู้เรียนเป็นสำคัญ” ในที่นี้หมายถึง ผู้ที่มีความสามารถในการกำกับกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง เกิดการเรียนรู้ที่ลุ่มลึกในเนื้อหาสาระ สามารถคิดวิเคราะห์ พัฒนาองค์ความรู้และปรับปรุงยุคที่ใช้แก้ไขปัญหาที่เหมาะสมกับบริบทของสภาพแวดล้อม รวมทั้งสามารถสร้างความรู้ได้ด้วยตนเอง

การจัดหลักสูตรการเรียนรู้จึงต้องพัฒนาให้สอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ กล่าวคือ ต้องมุ่งเน้นการจัดประสบการณ์ให้กับผู้เรียน ให้โอกาสผู้เรียนเลือกสรร สร้างสรรค์ กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้สึกว่า ตนเองมีคุณค่า เพื่อเป็นแนวทางไปสู่การพัฒนาตนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ สร้างโอกาสการเรียนรู้ให้ผู้เรียนสามารถบูรณาการความรู้ด้วยตนเอง เกิดการยอมรับตนเอง ทำความเข้าใจตนเอง ยอมรับผู้อื่นและเข้ากับทุกคนได้ดี พึ่งพาตนเองได้ เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง ไม่หลีกเลี่ยงปัญหา ทั้งนี้ โดยมีครูอาจารย์เป็นผู้มีบทบาทอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน

๒. คำว่า “ทักษะการเรียนรู้แบบยั่งยืน” ได้แก่ ความสามารถในการพัฒนาองค์ความรู้ได้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สามารถพัฒนาต่อยอดหรือบูรณาการความรู้ได้อย่างเหมาะสมไม่ว่าจะอยู่ในสถานการณ์หรือประกอบอาชีพการงานใดก็ตาม และการที่ผู้เรียนจะสามารถพัฒนาทักษะการเรียนรู้แบบยั่งยืนได้ จำเป็นต้องอาศัยองค์ประกอบของการจัดการศึกษาโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ครูอาจารย์จึงต้องให้ความสำคัญกับการศึกษาวิเคราะห์ความรู้พื้นฐานของผู้เรียน และออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนที่เกื้อหนุนให้ผู้เรียนนำเสนอความคิดเห็นของตนเพื่อเป็นพื้นฐานในการต่อยอดความรู้ในเรื่องต่าง ๆ ต่อไป โดยอาศัยรูปแบบของการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เช่น การสอนโดยใช้ปัญหาเป็นฐานในการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใช้ความคิดอย่างมีวิจารณญาณ กล้าตัดสินใจ มีเจตคติที่ดีในการแสวงหาความรู้ รู้จักการติดต่อประสานงาน ทำงานด้วยใจรัก ให้ความร่วมมือกับกลุ่มได้ดี มีความตรงต่อเวลาและตระหนักในหน้าที่ความรับผิดชอบ

๓. คำว่า “บทบาทของผู้เรียน” และ “บทบาทของผู้สอน” บทบาท หมายถึง ภาระที่ต้องกระทำตามสภาพของแต่ละบุคคล ซึ่งได้แก่ ผู้เรียนและผู้สอนที่มีภาระต้องรับผิดชอบร่วมกันตามสภาพอันเกิดขึ้นจากกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ฉะนั้น ผู้เรียน จึงควรเป็นผู้ตระหนักรู้ในภาระหน้าที่ของการเป็นผู้สนใจใฝ่เรียนรู้ มีความรับผิดชอบและกระตือรือร้นต่อการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ส่วนผู้สอนซึ่งได้แก่ครูอาจารย์ ควรเป็นผู้ใส่ใจต่อการแสวงหาความรู้ สร้างแรงจูงใจ และปรับบทบาทให้สอดคล้องกับการภาระหน้าที่ของตน

แนวคิด

การเรียนรู้ นับเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญและจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ทำให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์โลกชนิดอื่น ๆ โดยเฉพาะในด้านสติปัญญา ซึ่งมนุษย์มีการพัฒนาจนเกิดเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้และถ่ายทอดกันมาอย่างต่อเนื่อง วิธีการพัฒนาสติปัญญาของมนุษย์ที่ได้รับการยอมรับมากที่สุดวิธีหนึ่งก็คือ การศึกษาแนวคิดทางการเรียนรู้ของนักการศึกษาผู้มากลั่นด้วยประสบการณ์ในที่นี่ขอเสนอเพื่อเป็นแนวทางประกอบการศึกษาพอสรุปได้ ดังนี้

คาร์ล รอเจอร์ส (Carl Rogers) นักคิดกลุ่มมนุษยนิยม (Humanism) ผู้ให้ความสำคัญต่อความเป็นมนุษย์และมองมนุษย์ว่า มีคุณค่า มีความดีงาม มีความสามารถ มีความต้องการ และมีแรงจูงใจภายในที่จะพัฒนาศักยภาพของตน หากบุคคลมีอิสรภาพและเสรีภาพ มนุษย์จะพยายามพัฒนาตนเองไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มนุษย์สามารถพัฒนาตนเองได้ดีหากอยู่ในสภาวะที่ผ่อนคลายและเป็นอิสระ ฉะนั้น จึงควรจัดบรรยากาศที่ผ่อนคลาย เอื้อต่อการเรียนรู้ และเน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การเรียนรู้จะเน้นที่กระบวนการเป็นสำคัญ จึงควรจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนให้อบอุ่น ปลอดภัย โดยครูเป็นผู้ชี้แนะ ทำหน้าที่อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน และควรสอนแบบชี้แนะโดยให้ผู้เรียนเป็นผู้นำทางในการเรียนรู้ของตน และคอยช่วยเหลือผู้เรียนให้เรียนอย่างสะดวกจนบรรลุผล

กานเย่ (Gagne) นักคิดกลุ่มผสมผสานหรือที่เรียกกันว่า Gagne's eclecticism แนวคิดของกลุ่มนี้ก็คือ ความรู้มีหลายประเภท บางประเภทสามารถเข้าใจได้อย่างรวดเร็วไม่ต้องใช้ความคิดที่ลึกซึ้ง บางประเภทมีความซับซ้อนมาก จำเป็นต้องใช้ความสามารถในขั้นสูง ฉะนั้น การจัดการเรียนการสอน ควรจัดให้ผู้เรียนมีการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ เริ่มจากง่ายไปหายากมีทั้งหมด ๙ ขั้น ดังนี้

- ๑) สร้างความสนใจ (Gaining attention)
- ๒) แจ้งจุดประสงค์ (Informing the learning)
- ๓) กระตุ้นให้ผู้เรียนระลึกถึงความรู้เดิมที่จำเป็น (Stimulating recall of prerequisite learned capabilities)
- ๔) เสนอบทเรียนใหม่ (Presenting the stimulus)
- ๕) ให้แนวทางการเรียนรู้ (Providing learning guidance)
- ๖) ให้ลงมือปฏิบัติ (Eliciting the performance)
- ๗) ให้ข้อมูลป้อนกลับ (Feedback)
- ๘) ประเมินพฤติกรรมการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ (Assessing the performance)
- ๙) ส่งเสริมความแม่นยำและถ่ายโอนการเรียนรู้ (Enhancing retention and transfer)

วิชัย วงษ์ใหญ่ นักการศึกษาไทยกล่าวถึงแนวคิดของการเรียนรู้ในอนาคต สรุปความได้ว่า “การเรียนรู้ในอนาคต มีลักษณะเป็นการเรียนแบบ Multi-Disciplinary team จะสอนให้เราต้องเรียนรู้ที่จะทำงานกับทุกคนทุกประเภทเป็นทีม และการเรียนรู้กว้างแบบ Liberal Arts มีโครงการให้ทำร่วมกัน การเรียนรู้ที่ดีที่สุด คือ การเรียนรู้ที่จะฟังจากคนอื่นที่เราไม่เชื่อ ฟังเรื่องที่เราไม่เชื่อ จากคนที่เราไม่รู้จัก นวัตกรรมจึงจะเกิดขึ้นได้

ทักษะที่จำเป็นในโลกอนาคตมี ๕ ประการ ได้แก่

- ๑) ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (Science and Technology Literacy)
- ๒) การคิดวิเคราะห์ และการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์
- ๓) ความสามารถในการสื่อสารและเข้าใจวัฒนธรรมที่หลากหลาย
- ๔) ความสามารถในการปรับตัวในสถานการณ์ต่าง ๆ
- ๕) ความสามารถในการทำงานเป็นทีม

บทบาทของผู้สอนยุคใหม่มี ๕ ประการ คือ

- ๑) เป็นนักออกแบบและพัฒนา ได้แก่ ออกแบบหลักสูตร ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้และออกแบบการจัดและประเมินผล
- ๒) เป็นนักจัดการเรียนรู้ ที่มีบทบาทเอื้ออำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ และใช้ระบบการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน
- ๓) เป็นนักสร้างสรรค์ คิดค้นและสร้างสื่อ นวัตกรรม การเรียนรู้
- ๔) เป็นนักวิจัยค้นคว้า (Routine to Research : R2R) ทำงาน จัดการเรียนรู้ วิจัย
- ๕) เป็นผู้เชื่อมโยง ประสาน ผู้ปกครอง ชุมชน ผู้เรียน ในลักษณะเครือข่าย”^๑

ฉะนั้น แนวคิดทางการเรียนรู้ของนักการศึกษาดังกล่าวยังตันทันสะท้อนให้เห็นว่า กระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์มิได้หยุดนิ่งอยู่ ณ เรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หากอยู่ที่ระบบการจัดการที่จะต้องเอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาองค์ความรู้ของผู้เรียนให้กว้างออกไปอย่างไร้ขีดจำกัด เพราะผู้เรียนทุกคนล้วนมีแรงจูงใจภายในที่จะพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง การจัดการเรียนการสอนที่ดีจึงต้องอาศัยครูอาจารย์ผู้ทำหน้าที่เป็นนักคิด นักออกแบบ และนักจัดการเรียนรู้

^๑ วิชัย วงษ์ใหญ่, รศ.ดร. นวัตกรรมหลักสูตรและการเรียนรู้สู่ความเป็นพลเมือง, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท อาร์ แอนด์ ปรีนท์ จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๒..

การเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การพัฒนาารูปแบบการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ถือเป็นภารกิจหลักของครูอาจารย์ที่ไม่อาจจะหลีกเลี่ยงได้ เพราะต้องพยายามจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนสามารถแสดงศักยภาพในเชิงสร้างสรรค์ของตนเองออกมาได้อย่างสมบูรณ์ การศึกษาศาสตร์การเรียนรู้ตามที่นักการศึกษาได้รวบรวมไว้เพื่อให้ครูอาจารย์ได้นำไปใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนนั้นมีหลากหลาย ในที่นี้ขอนำเสนอเพื่อเป็นแนวทางเพียง ๒ รูปแบบ ซึ่งมีสาระสำคัญพอสรุปได้ ดังต่อไปนี้

๑) การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Learning/PBL)

เป็นรูปแบบการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นตัวกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ และต้องการที่จะค้นคว้าหาข้อมูลมาช่วยแก้ปัญหา หรือทำให้ปัญหานั้นกระจ่าง มองเห็นแนวทางแก้ไข ทำให้เกิดการเรียนรู้ และสามารถที่จะผสมผสานความรู้ นั้น ๆ เก็บกักไว้ในความทรงจำเป็นระยะเวลายาวนาน ผู้เรียนจะนำความรู้ที่ไปประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน มีกระบวนการ ดังนี้

๑) ทำความเข้าใจแนวความคิดหรือข้อความให้กระจ่าง เป็นการเริ่มต้นศึกษาสถานการณ์ ผู้เรียนจะต้องทำความเข้าใจกับแนวคิดหรือข้อความเนื้อหา โดยอาศัยพื้นฐานความรู้ของสมาชิกในกลุ่ม เพื่อตีความคำสั่ง หัวข้อเรื่อง ขอบเขต และเวลา

๒) กำหนดปัญหาให้ชัดเจน ผู้เรียนจะเป็นผู้กำหนดขอบเขตของปัญหา และต้องมีความเข้าใจตรงกันว่าอะไรคือปัญหาที่ต้องการแก้ไข โดยการระบุประเด็นปัญหา และหาข้อมูลยืนยันเพื่อให้เห็นปัญหาอย่างชัดเจน

๓) วิเคราะห์ปัญหา ผู้เรียนจะต้องวิเคราะห์ปัญหาเพื่อให้ทราบสาเหตุที่มาของปัญหาอย่างแท้จริง โดยอาศัยกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ มีการระดมสมอง มีเหตุผล สามารถสรุปรวบรวมความคิดเห็นต่าง ๆ จากการอภิปรายของสมาชิกในกลุ่มมาเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์ปัญหา

๔) การตั้งสมมติฐาน เป็นการศึกษาความน่าจะเป็นของสาเหตุปัญหา เพื่อช่วยชี้แนวทางในการเรียนรู้ และช่วยกำหนดขอบเขตของการเรียนรู้ให้ชี้เฉพาะเจาะจงมากยิ่งขึ้น หากได้สมมติฐานที่ดีจะช่วยให้เกิดการชี้นำไปสู่ข้อมูลที่ต้องการ

๕) การจัดลำดับความสำคัญของสมมติฐาน ผู้เรียนจะต้องนำสมมติฐานที่ได้มาจัดลำดับความสำคัญ โดยอาศัยข้อมูลสนับสนุนจากข้อมูลจริงและความรู้จากสมาชิกในกลุ่ม การจัดลำดับความสำคัญของสมมติฐานจะช่วยให้ได้สมมติฐานที่มีเหตุผลและเป็นไปได้

๖) กำหนดวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ เพื่อนำไปศึกษาด้วยตนเอง ผู้เรียนต้องกำหนดวัตถุประสงค์ขึ้นมาให้ได้ว่า ต้องการเรียนรู้เรื่องใดบ้าง เพื่อนำไปวางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเอง และนำข้อมูลหรือความรู้ที่ได้เพิ่มเติมมาพิสูจน์สมมติฐานที่กำหนดไว้

๗) การแสวงหาความรู้หรือข้อมูลเพิ่มเติม ขั้นตอนนี้ผู้เรียนจะต้องแบ่งภาระหน้าที่หรือมอบหมายงานให้สมาชิกในกลุ่มช่วยกันค้นคว้าหาข้อมูลเพิ่มเติมจากเอกสาร ตำรา แหล่งเรียนรู้ หรือผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้

๘) การสังเคราะห์ข้อมูลแล้วนำมาพิสูจน์สมมติฐาน ผู้เรียนแต่ละคนจะนำข้อมูลที่แสวงหามาได้นำเสนอต่อกลุ่ม เพื่อนำไปสู่การสังเคราะห์ข้อมูลว่าเพียงพอต่อการนำมาพิสูจน์สมมติฐานหรือไม่ และสรุปรวบยอดให้ถูกต้อง

๙) การกำหนดหลักการและแนวทางการแก้ปัญหา ขั้นตอนนี้สมาชิกในกลุ่มสามารถหาข้อมูลได้เพียงพอต่อการพิสูจน์สมมติฐานทั้งหมดได้ และสามารถสรุปหลักการต่างๆ ที่ได้จากการศึกษาปัญหา รวมทั้งเห็นแนวทางในการนำความรู้ไปใช้ในการแก้ปัญหาในสถานการณ์ทั่วไปได้^๒

ฉะนั้น รูปแบบการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานจึงช่วยให้ผู้เรียนได้ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา ระดมสมองเพื่อหาสาเหตุของปัญหา มีการตั้งสมมติฐานอย่างมีเหตุผล มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลที่แสวงหามาได้ รู้วิธีการกำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ด้วยตนเอง และช่วยให้กระบวนการกลุ่มดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒) การเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นหลัก (Project-Based Instruction)

เป็นรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่จัดประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียนเหมือนกับการทำงานในชีวิตจริง เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่งตามความสนใจอย่างลุ่มลึก โดยผ่านกระบวนการหลัก คือ กระบวนการแก้ปัญหา ผู้เรียนจะต้องเป็นผู้ลงมือปฏิบัติเพื่อค้นหาคำตอบด้วยตนเอง และเป็นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงจากแหล่งเรียนรู้

“โครงงาน” จึงเป็นการจัดการเรียนรู้อีกรูปแบบหนึ่ง ที่ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองจากการลงมือปฏิบัติจริงในลักษณะของการศึกษาสำรวจ ค้นคว้า ทดลอง ประดิษฐ์ คิดค้น โดยมีครูเป็นผู้คอยกระตุ้น แนะนำ และให้คำปรึกษาอย่างใกล้ชิด^๓

^๒ วิชัย วงษ์ใหญ่, รศ.ดร. นวัตกรรมหลักสูตรและการเรียนรู้สู่ความเป็นพลเมือง, หน้า ๑๔๐.

^๓ อารมณ์ ใจเที่ยง, ผศ. หลักการสอน, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๕๐), หน้า ๑๓๐.

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์^๔ กล่าวถึงการจัดการเรียนรู้แบบโครงการงาน (Project Method) ว่า การสอนแบบโครงการงาน เป็นจัดการเรียนการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้วางโครงการและดำเนินการให้สำเร็จตามความมุ่งหมายของโครงการนั้น อาจเป็นโครงการที่จัดทำเป็นหมู่หรือคนเดียวก็ได้ ผู้เรียนจะมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการทำงานนั้นด้วยตนเอง ลักษณะการสอนคล้ายตามสภาพจริงของสังคม เป็นการทำงานที่เริ่มด้วยปัญหาและดำเนินการแก้ปัญหา โดยลงมือทดลองปฏิบัติจริง

การสอนแบบโครงการงาน มีแนวคิดพื้นฐานมาจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีโอกาสได้ลงมือปฏิบัติจริงให้มากที่สุดในทุกขั้นตอน ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากนักจิตวิทยาแนวใหม่ที่มุ่งให้ผู้เรียนสำรวจตนเอง ค้นหาความถนัดและปัญหาที่ตนสนใจ ผู้เรียนมีโอกาที่จะเลือกวางแผนการและดำเนินการด้วยตนเอง โดยอาศัยหลักปรัชญาของ John Dewey ซึ่งเป็นการสอนที่ช่วยให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาได้ในที่สุด

การสอนแบบโครงการงาน ครูจะมีบทบาทเป็นผู้ช่วยเหลือ อำนวยความสะดวก เป็นที่ปรึกษาในการทำงาน ให้ผู้เรียนมีบทบาทในการเลือกงาน วางแผนการทำงาน รับผิดชอบการทำงาน และเป็นผู้ประเมินผลด้วยตนเอง การสอนแบบโครงการงานจึงมีจุดประสงค์สำคัญ ดังนี้

๑. เพื่อกระตุ้นความอยากรู้อยากเห็นของผู้เรียน และส่งเสริมให้ผู้เรียนฝึกทักษะในการปฏิบัติงานด้วยตนเอง
๒. เพื่อให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของการทำกิจกรรมต่างๆ ในสถานการณ์จริง
๓. เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาความเป็นตัวของตัวเองในด้านการสะสมเก็บรวบรวมและแสวงหาความรู้อย่างมีประสิทธิภาพ
๔. เพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนแต่ละบุคคล ให้เกิดความเข้าใจสถานการณ์และสิ่งแวดล้อม โดยใช้ประสบการณ์ของตนเอง
๕. เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาความรับผิดชอบและมีเสรีภาพในการจัดดำเนินการและกระทำ
๖. เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนมีความสามารถในการวางแผนการทำงานด้วยตนเอง ฝึกฝนกระบวนการในการค้นหาความรู้ และดำเนินการจนบรรลุเป้าหมาย
๗. เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความคิดสร้างสรรค์ ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตจริง และมีวิธีการทำงานอย่างมีระบบ
๘. เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักคิดและประเมินผลงานของตนเอง

^๔ ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, ผศ.ดร. การจัดการเรียนรู้แนวใหม่, (นนทบุรี : บริษัท สหมิตรพรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๑๑๗.

การสอนแบบโครงงาน มีขั้นตอน ดังนี้

๑. ชี้นำเสนอ เป็นขั้นที่ครูเสนอเหตุการณ์หรือสถานการณ์ให้ผู้เรียนเกิดความต้องการที่จะวางโครงการแก้ปัญหาใดปัญหาหนึ่ง

๒. ชี้นำกำหนดจุดมุ่งหมาย เป็นขั้นที่ผู้เรียนทำการเลือกปัญหาและตั้งจุดมุ่งหมายในการศึกษา โดยการทำงานเป็นกลุ่ม ทำการเลือกประธาน รองประธานกรรมการและเลขานุการ

๓. ชี้นำวางแผน เป็นขั้นที่ผู้เรียนภายในกลุ่มช่วยกันวางแผนว่าจะดำเนินการอย่างไรจึงจะสามารถบรรลุจุดมุ่งหมายที่วางไว้ ซึ่งการวางแผนจะประกอบด้วย

๑) ชื่อโครงงาน โดยบอกชื่อโครงงานที่ผู้เรียนจะทำ

๒) หลักการ โดยบอกเหตุผลที่จะต้องจัดทำโครงงาน

๓) วัตถุประสงค์ของโครงงาน โดยกำหนดวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติงานครั้งนี้ว่าจะมีผลดีอย่างไรบ้าง

๔) เจ้าของโครงงาน โดยระบุชื่อผู้จัดทำโครงงานว่ามีใครบ้าง

๕) ที่ปรึกษา โดยระบุชื่อผู้ให้คำแนะนำช่วยเหลือในการทำโครงงาน

๖) สถานที่ปฏิบัติโครงงาน โดยระบุสถานที่ที่จะใช้ในการดำเนินการในโครงงาน

๗) ระยะเวลาในการปฏิบัติงาน โดยระบุการใช้เวลาวันเริ่มและเสร็จสิ้นโครงงานเมื่อใด

๘) งบประมาณในการดำเนินการ โดยระบุการใช้งบประมาณที่แยกเป็นรายการในการใช้จ่ายเรื่องใดบ้าง

๙) วิธีการศึกษาค้นคว้า โดยระบุวิธีการหาข้อมูลในการทำโครงงาน ให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงงานที่กำหนดไว้

๑๐) เครื่องมือ โดยระบุอุปกรณ์ที่ใช้ วัสดุ อุปกรณ์อะไรบ้าง

๑๑) ผลที่คาดว่าจะได้รับ โดยระบุการคาดหวังว่าโครงงานที่จะทำ สามารถแก้ปัญหาอะไรได้บ้าง และจะได้ผลการดำเนินงานครั้งนี้อย่างไรบ้าง

๔. ขั้นการดำเนินงาน เป็นขั้นที่ทำตามโครงงานที่วางแผนไว้ของแต่ละกลุ่มหรือแต่ละบุคคล

๕. ขั้นประเมินผล เป็นขั้นที่ให้ผู้เรียนเป็นผู้ประเมินว่าโครงงานนั้นบรรลุจุดมุ่งหมายหรือไม่ ในการทำโครงงานนี้ได้ประโยชน์อย่างไรบ้าง

๖. ขั้นติดตามผล เป็นขั้นการติดตามผลของโครงงานต่อไปเพื่อพัฒนางานให้ดียิ่งขึ้น

ฉะนั้น การที่ผู้เรียนได้มีโอกาสทำโครงงานประกอบการศึกษาด้วยตนเอง ก็จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้โดยตรงจากการลงมือปฏิบัติจริง ได้เรียนรู้ในเรื่องที่ตนสนใจ ได้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ค้นคว้า ทดลอง เพื่อหาคำตอบในสิ่งที่ตนอยากรู้ เป็นการฝึกคุณลักษณะนิสัยของการเป็นผู้ใฝ่รู้ใฝ่เรียน

ซึ่งจะเกิดประโยชน์อย่างยิ่งต่อการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ในอนาคต ครูผู้สอนจึงควรมอบหมายงานให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติทำโครงการในเนื้อหาสาระที่เหมาะสม อันจะเป็นการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี

บทสรุป

“ผู้เรียน” ในกระบวนการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง ผู้ที่มีความสามารถในการกำกับกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง เกิดการเรียนรู้ที่ลุ่มลึกในเนื้อหาสาระ สามารถคิดวิเคราะห์ พัฒนาองค์ความรู้ และประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาได้เหมาะสมกับบริบทของสภาพแวดล้อม รวมทั้งสามารถสร้างความรู้ได้ด้วยตนเอง การจัดหลักสูตรการเรียนรู้จึงต้องมุ่งเน้นการจัดประสบการณ์ให้กับผู้เรียนให้โอกาสได้เลือกสรร และกระตุ้นให้เกิดความรู้สึกว่า ตนเองมีคุณค่า สามารถบูรณาการความรู้ด้วยตนเอง ยอมรับผู้อื่นและเข้ากับทุกคนได้ดี พึ่งพาตนเองได้ เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง ไม่หลีกเลี่ยงปัญหา

นักการศึกษา มองว่า มนุษย์มีคุณค่า มีความดีงาม มีความสามารถ มีความต้องการ และมีแรงจูงใจภายในที่จะพัฒนาศักยภาพของตน หากบุคคลมีอิสรภาพและเสรีภาพ มนุษย์จะพยายามพัฒนาตนเองไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ และสามารถพัฒนาตนเองได้ดีหากอยู่ในสภาวะที่ผ่อนคลายและเป็นอิสระ การจัดการเรียนการสอนควรจัดบรรยากาศที่ผ่อนคลาย เอื้อต่อการเรียนรู้ และเน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

ในที่นี้ได้นำเสนอรูปแบบการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ๒ รูปแบบ ได้แก่

- ๑) การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Learning / PBL)
- ๒) การเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นหลัก (Project-Based Instruction)

ศาสตร์การสอนทั้งสองรูปแบบนี้จะช่วยให้ครูอาจารย์ปรับบทบาทจากการเป็นผู้บรรยายหลัก มาเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน และช่วยชี้แนะแนวทางให้เขาสามารถพัฒนาตนเองได้ตามความถนัดและตามความสนใจใฝ่รู้ กล่าวคือ

- การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Learning / PBL) เป็นรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่ใช้ปัญหาเป็นตัวกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ และต้องการที่จะค้นคว้าหาข้อมูลมาช่วยแก้ปัญหา หรือทำให้ปัญหานั้นกระจ่าง มองเห็นแนวทางแก้ไข ทำให้เกิดการเรียนรู้ และสามารถที่จะผสมผสานความรู้ นั้น ๆ เก็บกักไว้ในความทรงจำเป็นระยะเวลายาวนาน ผู้เรียนจะนำความรู้ นั้นไปประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

- การเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นหลัก (Project-Based Instruction) เป็นรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่จัดประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียนเหมือนกับการทำงานในชีวิตจริง เป็นการจัดการเรียน

การสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่งตามความสนใจอย่างลุ่มลึก โดยผ่านกระบวนการหลัก คือ กระบวนการแก้ปัญหา ผู้เรียนจะต้องเป็นผู้ลงมือปฏิบัติเพื่อค้นหาคำตอบด้วยตนเอง และเป็นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงจากแหล่งเรียนรู้

ดังนั้น การแสวงหาความรู้เพิ่มเติมโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนของครูอาจารย์ยุคใหม่ ด้วยความมุ่งหวังให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์สูงสุดจากการเรียนรู้ จนสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างเต็มศักยภาพนั้น ถือเป็นหน้าที่สำคัญที่ครูอาจารย์ไม่อาจจะละเลยหรือหลีกเลี่ยงได้ เพราะการทราบแนวความคิดวิธีการแล้วยังไม่พยายามนำไปปฏิบัติ ย่อมไม่ทำให้ผลสัมฤทธิ์ใด ๆ เกิดขึ้นได้ อย่างเป็นรูปธรรม มีหลักการสำหรับผู้ปรารถนาความสำเร็จกล่าวไว้ว่า “การกระตือรือร้นที่จะพัฒนาตนเอง เอาใจใส่แสวงหาความรู้ใหม่ ๆ อยู่เสมอ ย่อมนำพาความเจริญก้าวหน้ามาสู่ตนเองและส่วนรวม”

เอกสารอ้างอิง

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, ผศ.ดร. **การจัดการเรียนรู้แนวใหม่**. นนทบุรี : บริษัท สหมิตรพรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๕๓.

ทีศนา แคมมณี. **ศาสตร์การสอน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

ภิกษา ชวังเงิน. **พฤติกรรมองค์การ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรพิทยา, ๒๕๔๗.

วิชัย วงษ์ใหญ่,รศ.ดร. **นวัตกรรมหลักสูตรและการเรียนรู้สู่ความเป็นพลเมือง**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท อาร์ แอนด์ ปริ้นท์ จำกัด, ๒๕๕๔.

อาภรณ์ ใจเที่ยง, ผศ. **หลักการสอน**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรินต์ติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๕๐.

